

Baltagul

Mihail Sadoveanu

1930

CONTEXTUALIZARE ȘI ÎNCADRARE

Mihail Sadoveanu este unul din cei mai de seamă prozatori din literatura română, care a abordat o diversitate de specii literare – schița, povestirea sau romanul –, în întreaga sa operă, guvernată de acel „*vizionarism al trecutului*” (Tudor Vianu).

Publicat în anul 1930, romanul *Baltagul* se încadrează în **realismul mitic** și aduce o formulă romanescă inedită în peisajul epicii interbelice, prin **POLIMORFISMUL STRUCTURII**, adică „*amestecul de roman realist și narațiune arhetipală grefată pe un scenariu polițist*” (cr. lit. Carmen Mușat).

Romanul este o specie epică în proză, de mari dimensiuni, preponderent narativă, cu o acțiune complexă dezvoltată pe mai multe planuri narrative, ca caracterizată prin mobilitate spațio-temporală, cu conflicte puternice și personaje numeroase, oferind o imagine amplă și profundă asupra vieții. *Baltagul* este realizat pe două coordonate universale: **realistă** și **mitică**. **Aspectul realist** este susținut de *monografia lumii pastorale, reperele spațio-temporale, tipologia personajelor*, dar și de *tehnica detaliului semnificativ*. **Aspectul mitic** trimite la *gesturile rituale ale Vitoriei, tradițiile pastorale, motivul comuniunii om-natură, motivele din balada Miorița, concepția despre viață și moarte a omului din popor*, dar și *mitul mării treceri*.

Parțial, este și **romanul formării unei personalități (roman inițiativ)**, deoarece autorul reliefează și *imaginea transformării lăuntrice a personajelor* care traversează *experiențe fundamentale*, căpătând astfel caracter de **BILDUNGSROMAN**. Ca și în cazul eroilor din basme, procesul de maturizare al lui **Gheorghiță** presupune trecerea unor probe dificile, dar imposibil de evitat – *lupta cu troianul, alungarea străinului ce o acostase pe mama sa, priveghiul lângă cadavrul tatălui său* și încheierea procesului inițierii prin *înfăptuirea actului justițiar*. **Vitoria** însăși trăiește o experiență fundamentală alături de fiul ei, deoarece parcurge **calea dinspre o lume cunoscută spre alta necunoscută**, **confruntarea dintre tradiție și inovație** nefiind deloc lipsită de tensiuni.

GENEZA

- inspirat din balada populară *Miorița*
- sugerată de autor prin **motto**
- **schema epică**: un cioban este ucis de alți doi pentru a i se lua turmele
- **motivul transumanței** (unul din cele 4 mituri fundamentale ale românilor)
- totuși, acesta este un aspect controversat în receptarea critică: susținut de criticii interbelici (E. Lovinescu, G. Călinescu) și contestat de exegeza postbelică (Al. Paleologu)

„Stăpâne, stăpâne, / Mai cheamă ș-un câne...”

POLIMORFISMUL STRUCTURII ȘI CRITICA LITERARĂ

- arhitectura complexă a romanului și prezența mai multor teme și motive a ocazionat diferite interpretări critice:
 - **E. Lovinescu:** reconstituire a „*Mioriței*”
 - **G. Călinescu:** roman antropologic și polițist
 - **Perpessicius:** roman mitic-baladesc și realist etnografic
 - **Ion Negoițescu:** roman demitizant
 - **N. Manolescu:** roman realist- obiectiv
 - **Al. Paleologu:** o „*anti-Mioriță*”

TEMA

- fiind o operă de maturitate, cuprinde **marile teme sadoveniene**: **viața pastorală, natura, călătoria, miturile, iubirea, familia, arta narativă, înțelepciune, credința.**
- **TEMA RURALĂ** a romanului tradițional este dublată de **TEMA CĂLĂTORIEI ÎNȚIȚIATE ȘI JUSTIȚIARE în CĂUTAREA ADEVĂRULUI**

*monografia satului
moldovenesc de munte*

*lumea arhaică a
păstorilor*

*căutarea și pedepsirea
celor care l-au ucis pe
Nechifor Lișan*

- implică **ATTITUDINEA OMULUI ÎN FAȚA MORȚII**
- relația cu universul de „**semne și minuni**” al naturii
- **CĂUTAREA ADEVĂRULUI** constituie **axul romanului** și se asociază cu **MOTIVUL LABIRINTULUI**
 - însoțită de Gheorghită, **Vitoria reconstituie drumul parcurs de bărbatul său** pt. descoperirea adevărului și înfăptuirea dreptății (***intrișga polițistă***), ce presupune o dublă aventură:
 - cunoașterea lumii
 - cunoașterea de sine
 - pentru **Gheorghită**, călătoria are rol educativ, de inițiere
 - în căutarea labirintică a lui Nechifor, **Vitoria** parcurge simultan 2 lumi:
 - **spațiul real, concret și comercial**
 - **o lume „de semne și minuni”, al căror sens numai ea știe să-l descifreze**

SCENE RELEVANTE PT. TEMĂ:

1. *găsirea rămășițelor lui Nechifor în râpă (cap. XIV)*
2. *demascarea ucigașilor la parastas (cap. XVI)*

ȚITLUL

- „**baltagul**” (topor cu 2 tăișuri) - element **simbolic, AMBIVALENT**:
 - armă a crimei
 - instrumentul actului justițiar, reparator
- **în roman, același baltag** (al lui Nechifor) **îndeplinește cele 2 funcții** ⇔ **baltagul tânărului Gheorghită se păstrează neatins de sângele ucigașilor.**

*cr. lit. Marin Mincu asociază baltagul cu „**labrys**”-ul cu care a fost doborât minotaurul, iar acțiunea cu motivul **labirintului**.*

CONFLICTUL

- principal, **EXTERIOR**: între **Vitoria** și **cei doi ucigași ai soțului său** (*Ilie Cuțui și Calistrat Bogza*)
- secundar, **INTERIOR** (la începutul romanului): al **Vitoriei**, cauzat de dispariția lui Nechifor Lipan, „dragostea ei de douăzeci și mai bine de ani”
- **conflictul dintre TRADIȚIE și INOVAȚIE**:
 - între **lumea arhaică, pastorală** și **modernitatea** care începuse să pătrundă în satul tradițional al muntenilor
 - **Vitoria** – spirit conservator
 - **copiii** (Minodora și Gheorghită) – deși receptivi la noutățile civilizației, sunt readuși de mama autoritară la rolurile impuse prin tradiție

STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE

- structurat în **16 capitole**
- acțiune desf. cronologic, ce urmărește momentele subiectului
- capitolele pot fi grupate în **3 părți**, în raport cu *tema călătoriei*:
 - constatarea absenței și pregătirile de drum**
 - căutarea soțului dispărut**
 - găsirea cadavrului, înmormântarea și pedepsirea făptașilor**

RELAȚIA INCIPIT-FINAL

INCIPIT (rol de prolog)	FINAL (rol de epilog)
<ul style="list-style-type: none">- este o legendă despre ocupațiile și modul de viață al păstorilor, <i>spusă de Nechifor</i>- este <i>rememorată</i> de Vitoria în absența soțului ei și anticipează destinul acestuia	<ul style="list-style-type: none">- cuprinde planurile de viitor ale Vitoriei în legătura cu familia sa- rostite după încheierea deznodământului.

ȚIMP ȘI SPAȚIU

CADRUL TEMPORAL	CADRUL SPAȚIAL
<ul style="list-style-type: none">- este vag precizat- repere temporale din sfera religiosului: „aproape de Sf. Andrei”, „în Postul Mare”- începutul sec. XX- ATEMPORALITATEA - trăsătura a atmosferei legendare <p style="text-align: center;">⇓</p> <p style="text-align: center;">aspectul mitic</p>	<ul style="list-style-type: none">- satul de munte: Măgura Tarcăului- zona Dornelor și a Bistriței- satul de câmpie Cristești și Balta Jijiei- fiind un roman realist, pt. <u>veridicitate</u>, traseul parcurs de Vitoria și Gheorghită poate fi transcris pe hartă- însă, <u>caracterul ficțional al scrierii și valențele mitice</u> sunt susținute de utilizarea unor toponime simbolice: <i>satul Doi Meri, râul Neagra, satul Lipanilor Măgura Tarcăului.</i>

SUBIECTUL

PARTEA I	<u>EXPOZIȚIUNEA</u>	<ul style="list-style-type: none"> - este prezentat satul Măgura Tarcăului - schita portretului fizic al Vitoriei, care toarce pe prispă și se gândește la întârzierea soțului său, plecat la Dorna să cumpere oi
	<u>INTRIGA</u>	<ul style="list-style-type: none"> - cuprinde frământările și îngrijorarea ei - sunt prezentate pregătirile sale înainte de plecare în căutarea soțului său: <ul style="list-style-type: none"> • ține post negru 12 vineri • se închină la icoana Sf. Ana de la mănăstirea Bistrița • anunță autoritățile despre dispariția soțului • vinde unele lucruri pt. a face rost de bani pt. drum • o lasă pe Minodora la o mănăstire • îi încredințează un baltag sfințit lui Gheorghiță
PARTEA II	<u>DESFĂȘURAREA ACȚIUNII</u>	<ul style="list-style-type: none"> - prezintă drumul parcurs de Vitoria și Gheorghiță în căutarea lui Nechifor - ei reconstituie traseul lui Nechifor, pe parcursul căruia fac o serie de popasuri, unde Vitoria întreabă de „bărbatul cu căciulă brumărie și cu cal negru țintat”: <ul style="list-style-type: none"> • diverse hanuri (<i>hanul lui Donea de la gura Bicazului, crâșma domnului David de la Călugăreni, la moș Pricop și baba Dochia din Fărcașa</i>) • Vatra Dornei - aici află că Nechifor a cumpărat 300 de oi și că era însoțit de 2 ciobani • Păltiniș, Broșteni, Borca, Sabasa, Suha • participă la un botez la Borca și o nuntă la Cruci - ordinea acestor momente existențiale din viața omului este considerată „<i>semn rău</i>” și anticipează înmormântarea din final. - întrebând din sat în sat, își dă seama că Nechifor a dispărut între Suha și Sabasa - cu ajutorul câinelui regăsit, Lupu, munteanca descoperă rămășițele lui Lipan într-o râpă, în dreptul <i>Crucii Talienilor</i>.
PARTEA III		<ul style="list-style-type: none"> - <i>sfârșitul drumului</i>: ancheta poliției, parastasul, pedepsirea - COBORÂREA ÎN RÂPĂ și veghea nocturnă a mortului - probe de maturizare pt. Gheorghiță
	<u>PUNCTUL CULMINANT</u>	<ul style="list-style-type: none"> - SCENA DE LA PARASTAS: <ul style="list-style-type: none"> • Vitoria reproduce cu fidelitate scena crimei, ceea ce îi surprinde pe ucigașii Ilie Cuțui și Calistrat Bogza • primul își recunoaște vina, însă al doilea devine agresiv • este lovit de Gheorghiță cu baltagul lui Nechifor și sfâșiat de Lupu, astfel, înfăptuindu-se dreptatea.
	<u>DEZNODĂMÂNTUL</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Calistrat Bogza îi cere iertare Vitoriei, recunoscându-și fapta - se continuă cu finalul (rol de epilog) - planurile de viitor.

PERSONAȚELE

- personaje sadoveniene pendulează între:

- **tipicitate** (tânărul în formare, negustorul, hangiul, preotul confident etc.)
- **atipicitate:** Vitoria Lipan întrunește mai multe roluri și tipologii.
 - agentul justiției, inițiatorul maturizării lui Gheorghiță, soție iubitoare și responsabilă, mamă grijulie etc.

VITORIA LIPAN - „*un Hamlet feminin*” (G. Călinescu)

- personaj principal, complex - **figură reprezentativă de erou popular**
- femeia voluntară, munteanca, soția de cioban
- N. Manolescu: „*o femeie în țara bărbaților*”
- **puternică, hotărâtă, curajoasă și lucidă**
- **inteligența nativă și stăpânirea de sine** (evidențiate pe drum și la parastas)
- aparține **lumii arhaice**, patriarhale
- le transmite copiilor respectul pentru tradiție, fiind **refractară la noutățile civilizației**:

„În tren ești olog, mut și chior”

„Îți arăt eu coc, valț și bluză...! Nici eu, nici bunică-ta și nici bunică-mea n-am știut de acestea - și-n legea noastră trebuie să trăiești și tu!”

- contribuie prin călătorie la **maturizarea lui Gheorghiță**
- realizat prin TEHNICA BASORELIEFULUI și individualizat prin **caracterizare directă și indirectă**

GHEORGHITĂ

- exponent al generației tinere
- trebuie să ia locul tatălui dispărut
- datorită procesului său de maturizare, romanul poate fi considerat inițiativ

NECHIFOR LIPAN

- caracterizat în **absență** prin retrospectivă și rememorare
- simbolizează destinul muritor al oamenilor

PERSONAȚE EPISODICE

- moș Pricop (**ospitalitate**)
- părintele Dănilă (**autoritatea spirituală în satul arhaic**)
- baba Maranda (**credința în superstiții**)
- Minodora (**receptivă la nou, trimisă la mănăstire pentru purificare**)

PERSONAȚUL COLECTIV

- muntenii (trăsături surprinse în legenda spusă de Nechifor)

CONCLUZIE

Așadar, romanul *Baltagul*, de Mihail Sadoveanu, aparține realismului mitic, fiind considerată de critica literară „*partea nescrisă a Mioriței*” (Vladimir Streinu), Sadoveanu demitizând situația originară a evenimentului ritual.